

Jüri mälumäng 09.12.2020
Küsimused: võistkond Tallinn

1. See tegevus, mida Eesti Vabariik võtab praegu korraliselt ette korra aastas, oli 1920. aasta põhiseaduse § 7 kohaselt riikliku tegevusena keelatud. Kuna see asetask poliitikut mõneti keerulisse olukorda, kasutati selleks otstarbeks *de facto* Punase Risti ja Kaitseliidu võimalusi, kuniks 1936. aastal jõustus seda tegevust taas lubav seadus. Mis tegevus?

2. Maalikunstnik Rein Siim moodustas 1970. aastal tollase Tallinna Polütehnilise Instituudi (TPI) juurde Eesti esimese selle spordiala rühma. Kuna esialgu oli tegemist nõukogude inimesele sobimatu spordialaga, tegutses rühm põrandvõimlemise nime all. Rühma liikmed võitsid hiljem Nõukogude Liidu esimestel ametlikel meistrivõistlustel pooled kuldmedalitest. Mis alale pani Siim Eesti aluse?

3. Klassikaliste "kuldkalade" nagu karpkala ja koger kõrval on viimasel ajal tiigikalana populaarsust kogunud ka ühe kodumaise kala kollane alavorm. Erinevalt kogrest ja kuldlinaskist elab ta tiigi pealispinnal, tänu millele on teda hea lihtne jälgida. Mis kala (*Leuciscus idus orphus*)?

4. Eesti pole ainus riik, mis üritab end maailmas teadvustada eduka idufirmade koduna. Üks riik on oma *start-up* induse üle nii uhke, et nad isegi sponsoreerivad omanimelist jalgrattaprofiklubi .... Start-up Nation. Millise riigi au idufirmade kasvulavana kaitses teiste seas tänavu Vueltal pedaalides ka Mihkel Rääm?

5. Näete 1950. aastatel valminud Viktor Mellovi portreed, mille autor on tema abikaasa. Portree autor on oma valdkonnas Eesti läbi aegade armastatumaid kunstnikke, kujutatud mees debüteeris kirjanikuna alles 50. sünnipäeva aegu, aga pälvis 1986. aastal Tuglase novelliauhinna novelli „Surnutele on ladu avatud“ eest. Nimetage kunstnik ja tema abikaasa kirjanikunimi!

6. See maailma vanim järjepidevalt tegutsenud jalgrattatootja (aastast 1885) oli esimene, kes võttis kasutusele rehvid ning hakkas tootma rattaid, millel olid võrdse suurusega esi- ja tagaratas. Paljud nende rattad on iseloomulikku rohekassinist värvi (ametliku nimega Celeste), mida olevat inspireerinud ühe versiooni kohaselt Milano taevas, teise järgi Itaalia kuninganna Margarethe silmavärv, kelle ta oma esimese naisteratta tootis. Mis firma?

7. Soome kutsutakse neid *himmeli*teks (rootsikeelsest sõnast “taevas”). Eelmise aasta mardilaadal võtsid eestlased ette ja meisterdasid valmis maailma suurima, küljepikkusega 230 cm ja kubatuuriga ligi 6 kuupmeetrit, mis on nüüdseks kantud ka Guinnessi rekordite raamatusse. Kuidas neid eesti keeles nimetatakse?

8. Pilt on tehtud pärast 1920. aasta märtsis toimunud genotsiidi, mille käigus põletasid aserid süstemaatiliselt maha selle poole linnast, kus elasid armeenlased. Genotsiidile oli eelnenud armeenia politseinike rünnak aseri kogukonna vastu. Nimetage see 4000 elanikuga linn, mis sajand hiljem on taas Armeenia-Aserbaidžaaani tüli keskmes.

9. Deritrinitatsiooniks nimetatakse olukorda, kus kindlatel tingimustel valgusbarjäärile lähenev keha muudab välja jõujooni nii, et ta läbib Riemanni ruumi. Deritrinitatsiooni defineerijateks peetakse ühte vendadepaari, ühe eluaastad 1925-1991, teisel 1933-2012. Kes defineerisid deritrinitatsiooni?

10. Kui kõik läinuks plaani kohaselt, tunneks me kuuldavat laulu just selle Austraalia bändi esituses. Paraku ei pääsenud autorid toona neist palju tuntuma ansambli manu ja neil ei jäänud muud üle, kui lugu ise kuulsaks laulda. Et laul oli algselt hoopis neile kirjutatud, sai adressaat teada alles aastaid hiljem. Kuuldavat versiooni ei teinud nad ka enne kui alles 2002, ühe autori mälestuseks. Mis bänd laulab ja mis bändi mehed on loo autorid?

11. Lasse Hallström on Hollywoodis läbi löönud Rootsi režissöör, kes on kahel korral kandideerinud parima lavastaja Oscarile (“Minu elu koerana” ja “Siidrimaja seadused”). Tema loomingusse kuuluvad ka väga populaarsed lühivormid, mida tal ajavahemikus 1974-82 koostöös ühte tuntud kollektiiviga valmis kokku 32. Vaid seitsmel juhul on sarnase teose lavastajaks olnud keegi teine. Mis teosed need on?

12. Kevadise koroonapandeemia üks kõrvalsaadusi oli maailma pikima riigisisese lennu rekordi uuendamine. Lend numbriga TN64 14.-15. märtsil 2020 kestis 16 tundi ja 30 minutit ning oli 15 715 kilomeetrit pikk. Milliste linnade vahel lend toimus? Mais suutis konkureeriv firma venitada sama tee veel 400 km pikemaks.

13. Üks maailma enimmüüdud parfüüme on nimetatud UNESCO maailmapärandi hulka kuuluva aia järgi, mille šahh Jahan ehitas oma abikaasa Mumtaz Mahali mälestuseks (Taj Mahal sündis samadel asjaoludel). Mis parfüüm või aiakompleks?

14. Pildil olev Ameerika matemaatik ja loogik (1900-1982) sai tuntuks eelkõige töödega kombinatoorse loogika valdkonnas. 1947. aastal kirjeldas ta üht esimest kõrgema taseme programmeerimiskeelt ja pakkus viisi, kuidas aritmeetilisi avaldise muuta arvutile arusaadavaks koodiks. Tema tööd on funktsionaalse programmeerimise aluseks ning tema nimede järgi on nime saanud kolm programmeerimiskeelt: ..., Brooks ja Curry. Küsime 1987. aastal loodud keelt, mis sai nime Curry eesnime järgi.

15. Tema “Mälestused” (1970) on ajaloolastele olnud hindamatu allikas Tartu rahuläbirääkimiste kirjeldamiseks, oli autor ju Eesti delegatsiooni sekretär ning kirjeldab värvikalt sündmuste telgitaguseid. Oma 1961. aastal ilmunud raamatu pealkirjas võtab ta kasutusele aga laialt kasutusele läinud mõiste. Nimetage see Teise maailmasõja järel Ameerikasse läinud autor ja tema loodud mõiste!

16. Tänavu võitsid majanduse Nobeli ameeriklased Paul R. Milgrom ja Robert B. Wilson oksjoniteooria arendamise eest. Nende teadustöodes välja pakutud uut tüüpi mitme vooruga oksjonit on kasutanud paljud riigi üle maailma, esimesena üks USA amet juulis 1994, mil 47 vooru väldanud oksjonil jagati kümme tükki 617 miljoni dollari eest. Sestsaadik on sedalaadi oksjonid USA riigikassasse toonud üle 60 miljardi dollari. Eestiski on kasutatud nende jagamiseks enampakkumisi, kuigi viimasega kaasnes pikk vaidlus, kas pakkumisele peaks panema kolm või neli tükki. Mida neil oksjonitel jagati?

17. Victor Boin läks 1920. aastal ajalukku kui esimene olümpiavande andnud sportlane. Olümpiamängudel võitis belglane Boin medaleid kahel täiesti erineval alal. Mõlemal küsitaval Boini medalialal on olümpiakulla saanud ka Eesti esindaja N Liidu võistkonna liikmena. Mis alad?

18. See on meie soodes ja rabades üpris tavaline igihaljas kääbuspõõsas. Marjataimena teda meil kuigivõrd ei kasutata, kuna marjad (õigemini luuviljad) tunduvad üpris maitsetud ja on suurte seemnetega. Külmematel aladel kasvavad marjad on aga maitsvamad ja neist valmistatakse samasuguseid toite nagu meie mustikatest ja pohladest. Põhjapoolsetel tundraladel võib sageli näha terveid taimevälju. Mis taim (*Empetrum nigrum*)?

19. Eesti ettevõtte Milrem põhitoode on sõjalisel otstarbel kasutatav kaugjuhitav hübriidajamiga mehitamata roomiksõiduk, millele saab peale sättida erinevaid komponente. Sõiduki nimi on sama, mis vanakreeka mütoloogia seadusliku korra ja õigluse jumalannal, hooride ja moirade emal. Mis nime kannab sõjamasin?

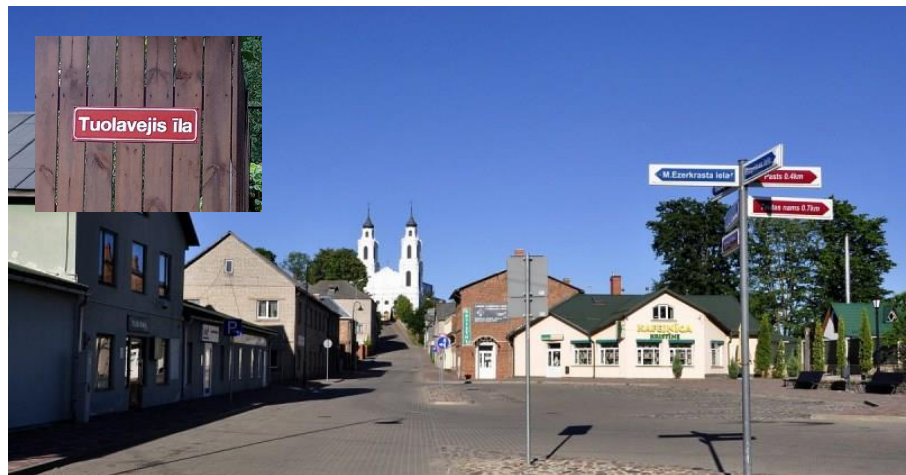
20. Kuuldav pala on ühe Eesti helilooja versioon teise helilooja koorilaulust (sõnad Paul-Eerik Rummo). Nimetage mõlemad!

21. Läti iseseisvuse 80. aastapäevaks lõi skulptor Vilnis Titans neli üldjoontes sarnast, kuid detailides erinevat graniitskulptuuri, mida nimetas kokku „Läti päikesemärkideks“. Üks neist asub Ipiķi vallas, teine Demene vallas, kolmas Nīca vallas ja neljas Pasiene vallas. Kuhu või mille põhjal täpsemalt need skulptuurid püstitati? Otsime üldnimetajat.

22. Saamaks rohkem teada ühe maailmakuulsa kunstniku kohta, keda ta pilkas, ei tule Heldur Paulsonil kaugele sõita. Kõige lühemat teed pidi 362 kilomeetrit on kunstniku sünnilinnas asuva muuseumini, mis loodi peale seda, kui kunstniku perekond oli andnud näitamiseks mõned tema originaaltööd. Kes on see kunstnik (näete üht maali)?

23. Selle asula kirjalik esmamainimine oli 1170. aastatel. Liivi ordu ehitas sinna oma võimsaima piirilinnuse, mida siis venelased korduvalt lõhkumas käisid. On kuulunud ka Poola-Leedu riigi ning Vitebski kubermangu koosseisu. 1897. aasta rahvaloenduse järgi oli 54% rahvastikust juudid, aga ka eestlasi elas seal kandis üle 4000 hinge. Mis linn, kus tänapäeval napilt 9000 elanikku?

24. Kes on selle raamatu autor? Sündis 1935 Liepajas, põgenes 1944. aastal koos vanematega läände ning emigreerus 1950. aastal Ameerika Ühendriikidesse. Doktorikraadi omandas Berkeley ülikoolis. Töötas Delaware ülikooli professorina. Pöördus tagasi kodumaale 1990. aastate lõpus.

25. Pildil oleva mehe (s. 1954) enda suurimaks sportlikuks saavutuseks jäi Läti meistritiitel, see-eest on tema õpilased toonud ohtralt kulda ja

karda. Ta on tegelenud ka spordivarustuse tootmisega ning alates 1994. aastast kuni tänava novembrini oli ta ühe kuulsa spordirajatise direktor, loobudes äsja kohast perekondlikel põhjustel, et täielikult pühenduda ettevalmistustele Pekingi olümpia jaoks. Kes?

26. Kuidas nimetatakse astronoomias olukorda, kus planeet paistab liikuvat vastassuunas enda tavapärasele ja ka teiste sama süsteemi objektide liikumisele? See illusioon tekib Maalt vaadates, kuna meie läbime ringi ümber Päikese kiiremini. Kuigi, tihedamini kui päris täheteadlaste suust, kuuleme seda terminit astroloogide kõnepruugis.

27. Põhja-Ameerika Columbia jõe oru põliselanikel marineerisid neid uriinis. Euroopased andsid sellele kohalikule delikatessile hüüdnimeks "tšinuki oliivid". Kui on leitud viis kibedatest tanniinidest vabanemiseks, on neid kasutatud läbi aja ja maailma eri otstes: jahust on valmistatud leiba ja nuudleid, tehtud neist suppi või küpsetatud niisama, Teise maailmasõja ajal sai sellest tehtud ka kohvi aseainet. Millega on tegu?

28. Näete pildidel kolme Oscari-võitjat kehastamas Hitlerit. Nimetage need mehed!

29. Millise ELi riigi passi kutsutakse naljatamisi „siniseks lambaks”, sest erinevalt ülejäänud 26 riigi passidest pole selle kaaned ainsana bordoopunast värvi? Kuigi passi kaante värv on vaid soovituslik, on ülejäänud ELi riigid (ja kandidaatriigid) otsustanud olla ühtsed, küsitava riigi puhul on mitteametlikult põhjendatud punase tooni vältimist vastumeelsusega passide suhtes, mis olid seal

kasutusel 1991. aastani?

30. Järgmise küsimuse esitab Oszkár Ökrös (1957-2018), mees nagu mägi, saateks sajapealise ungari mustlasorkestri viiul ja kontrabass. Mis pilli Oszkár mängib?

31. Pildil nähtav Villa Guardamangia on ainus koht väljaspool Suurbritanniat, mida Elizabeth II saanud kutsuda koduks. Ta elas seal aastail 1949-51, sest tema värske kaasa Philip teenis seal mereväeohvitserina. Mullu suvel pandi villa umbes kuue miljoni euro eest müüki, avalikkuse surve all ostis selle ära riigi valitsus, et sellest teha avalikkusele avatud hoone. Mis riigis villa asub?

32. Hiljutise kampaania käigus said pea kõik maailma riigid nime anda ühele kaugemale tähele ja selle ümber tiirlevale planeedile. Eestlaste valik oli Koit ja Hämarik. Paljud riigid ammutasid inspiratsiooni kirjandusest. Milline riik pani tähele nimeks Aniara ja planeedile Isagel? Isagel oli kosmoselaeva piloot ulmepoeemis "Aniara", mille 1956. aastal kirjutas mees, kellele omistati 1974. aasta Nobeli kirjanduspreemia.

33. Szikavai és Bélaváry Both János põgenes kodust pärast seda, kui Stefan Bathory lõi Kerelöszentpal'i lahingus Gaspar Bekesi toetajaid ja tõusis Transilvaania troonile. Janos jõudis Salzburgi, Müncheni ja Jelgava kaudu lõpuks Tallinnasse ja asus siin pidama ühte asutust. Mis asutust?

34. Võitjana läks ta ajalukku valimistel – kahel korral õnnestus tal saada Santa Fe provintsi kuberneriks. Põhjalal jäi tal maailmameistri tiitel saamata – korra oli ta aasta kokkuvõttes teine, kolm korda kolmas ja korra neljas ka. Etapivõite siiski kogunes – kümne sõidetud aasta peale 12, poodiumikohti kokku 45. Küll aga jääb ilmselt ületamatuks üks tema rekord – oma mõlemad MM-rallisõidud lõpetas ta poodiumil, kolmanda kohaga. Kes?

35. Näete tänava ilmunud Omniva margil 1842. aasta valminud Nikolai kirikut. Kirik nimetati kirik püha Nikolause ning tsaar Nikolai I järgi, mistõttu viimane eraldas kiriku ehitamiseks ka 14 000 bankorubla. Kõrgel tasemel Nikolaidega on linnal olnud kokkupuuteid hiljemgi. Kus see kirik asub?

36. Praegu kogub Eesti riik aktsiisi elektrilt, kütuselt, alkoholilt, tubakatoodetelt ja pakendilt. Taasiseseisvumisel kehtis aktsiis veel ühele kaubale (16% müügihinnalt) 1996. aastal see kaotati kui vähetulus maksuliik, sest siin toodetu läks suures osas ekspordiks. Nüüdseks on, nii majanduslikel põhjustel kui kodanikuaktivistide tegevuse tõttu, kogu tootmine Eestis hääbumas. Mis kaubale kehtis aktsiis?

37. On väidetud, et just selle riigijuhiga sai Trump kõige paremini läbi. Helistati tihti, kohtumistel käidi golfi mängimas, tehti nokatsid kirjaga “Donald and ... Make Alliance Even Greater”. Trump on väitnud, et küsitav peaminister on esitas ta Nobeli rahupreemiale. Tänu suutlikkusele hoida häid suhteid, on teda kutsutud lausa hüüdnimega Trumpilausuja (Trump Whisperer). Kui peaminister tänavu augustis tagasi astus, nimetas Trump teda oma riigi ajaloo suurimaks. Kes?

38. Pildil olev tegelane on ilmselt üks kaalukamaid (ca 250 kg) ISISe liidreid – mulla, kes andis kalifaadi ajal välja *fatwa*'sid, mille alusel hukati teadlasi jms. Tabamisel vinnati ta aga lahtiselt autokasti, kartmata, et ta suudaks põgeneda. Mis ta nimi on? Vastuseks kõlbab ka ühe Itaalia linna nimi.

39. Selle sõnaga kirjeldatakse eelkõige Lõuna-Korea popmuusika ja -muusikute andunud fänne, üldisemalt on seda kasutatud nende fännide kohta, kelle huvi oma iidoli vastu muutub juba mõneti ebaterveks. Pärit on see ühest Eminemi loost. Mis sõna?

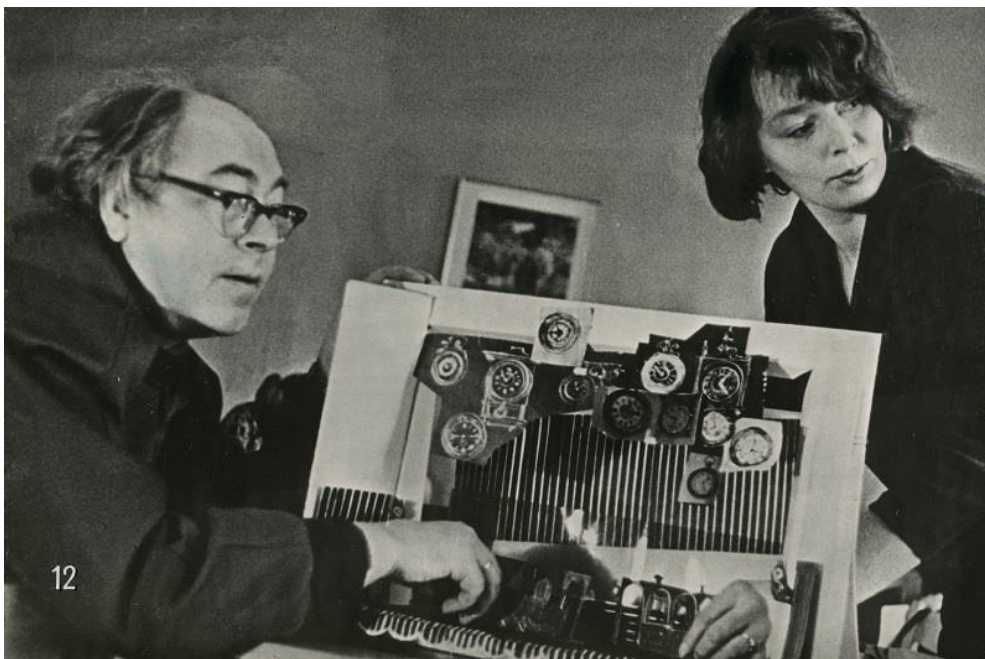
40. Esimest korda kuulsime tema häält, kui ta laulis seda lugu. Kes?

41. 1932. aasta lõpus otsustas George Blaisdell ühte vidinat pisut täiustada, võttes aluseks Austria firma IMCO disaini. Tulemuseks oli toode, mis nägi hea välja ning oli kerge kasutada, ka eri ilmastikutingimustes. 2012. aastaks oli firma neid vidinaid tootnud 500 miljonit tükki. Algusest peale on sel olnud tingimusteta eluaegne garantii - "see töötab või me parandame selle tasuta". Millest jutt?

42. Entomoloogilise relva ainus tõestatud kasutusjuht on Teisest maailmasõjast, mil Jaapan levitas Hiinas katku nakatatud kirpe ja kooleraga kaetud kärkseid. Võimalusi putukate kasutamiseks relvana on uuritud aga palju laialdasemalt: nii Prantsusmaa, Saksamaa kui Suurbritannia tegid Teise maailmasõja ajal analüüse ühe putuka kasutamiseks vastaste vastu, USA saatis uuringuteks Inglismaale lausa 15 000 isendit. 1950. aastatel väitis Ida-Saksa propagandateenistus, et USA puistab neid putukaid lennukitelt Saksamaale, kuid tõenäoliselt "saboteerisid" need putukad seal täiesti omal algatusel. Keda on sedasi kaalutud relvana kasutada?

43. Ta on olnud Rakvere teatri, Noorsooteatri ja Draamateatri peakunstnik, paljude teatrikunstnike õpetaja Kunstiakadeemias (ERKIs). Eelkõige on teatrilukku läinud tema kujundused Voldemar Panso lavastustele, mille mitme puhul ("Kevade", "Inimene ja inimene") on ta märgitud Panso kõrval lausa kaasautoriks. Panso elu lõpuaastail olid nad ka abikaasad. Kes?

44. Selle värvi toonide seas on Mountbatteni nime kandev, millega mereväe admiral lasi Teise maailmasõja ajal vööbata Inglise sõjalaevu, sest uskus selle olevat tõhusa kamuflaaži hämarates oludes. On ka Baker-Milleri toon, mis on nime saanud kahe vangladirektori järgi, kes lubasid oma asutuse seinad värvida selle tooniga, kuna usuti, et see vähendab agressiivsust. Kummagi väite kohta pole lõplikku tõestust saadud. Millise värvi toonid?

45. Peruu ja teistegi Lõuna-Ameerika linnade üldplaan on üsna ühetaoline - linna keskel on neljakandiline väljak, mille keskel pargike ning mille ääres kirik ja teised tähtsad hooned. Nimigi on neil väljakutel Peruu pea kõikjal üks - Plaza de .... Milline sõna sobib lünka? Kasutades sõna kirjepilti, kõlab see loogiliselt ka eesti keeles (... väljak) ja võiks iseloomustada nii mõndki linnaväljakut.

46. Pildil on tänavu juulis sündinud tüdruk eesnimega Olympia Lightning. Mis on tema perekonnanimi?

47. Väikseim Eestis trükitud eestikeelne raamat ilmus eelmisel aastal, mõõtudega 2,5x2 cm. Raamatusse trükitud teksti loomisest möödus tol aastal 150 aastat, selle pikkus on 78 sõna. Mis tekst on selles raamatus?

48. Millised olid viimased olümpiamängud, kus ei võistelnud ühtegi eestlast (linn ja aasta)? Võtame aluseks EOK kodulehe, kus peetakse arvestust ka väliseestlaste osaluse üle.

49. Enne seda, kui Venemaa Alaska USAle maha müüs, olevat nad maa-ala pakkunud ka ühele Euroopa riigile. Paar aastat tagasi kinnitas riigi praegune valitseja, et kuigi kirjalikku dokumenti pakkumise kohta ei leia, pole tegu kuulujutuga. Tehinguni siiski ei jõutud. Milline riik, kes oleks Alaska ostmise järel hoobilt kasvanud 10 000 korda suuremaks?

50. Läheb veel aega, enne kui saame seda lugu kuulda selle õiges kontekstis. Kes laulab ja mis on loo pealkiri?

VASTUSED:

1. Teenetemärkide andmine ("Eesti Vabariik ei anna autähti ja aumärke oma kodanikkudele, väljaarvatud kaitseväelastele sõja ajal. Samuti ei ole Eesti kodanikkudel õigust vastu võtta võõraste riikide aumärke ja autähti.")
2. Karate
3. Säinas
4. Iisrael
5. Siima Škop, Andres Vanapa
6. Bianchi
7. Rookroon / jõulukroon
8. Šuša
9. Strugatskid (Arkadi ja Boriss)
10. Bee Gees (autorid), The Seekers (esitaja)
11. ABBA muusikavideod
12. Papeete (Tahiti keskus), Pariis
13. Shalimar / Shalamar
14. Haskell
15. Villem (William) Tomingas, vaikiv ajastu
16. Raadiosagedusi, mobiilside litsentse
17. Veepall, (epee)vehklemine
18. Kukemari
19. Themis
20. Veljo Tormis, Tõnu Kõrvits ("Tasase maa laul")
21. Äärmuspunktid
22. Mark Rothko (Daugavpilsis)
23. Ludza
24. Edmunds Valdemars Bunkše
25. Dainis Dukurs (skeletonisõitjate Martinsi ja Tomassi isa; Sigulda kompleksi direktor)
26. Retroraad
27. Tammetõrud
28. Anthony Hopkins, Alec Guinness, Taika Waititi
29. Horvaatia
30. Tsimbel (simbel, simmel) / Cimbalom
31. Malta
32. Rootsi (kirjanik Harry Martinson)
33. (Rae)apteek
34. Carlos Reutemann
35. Paldiski
36. Karusnahk
37. Shinzo Abe (Jaapan)
38. Bari
39. Stan (stalker + fan; Eminemi hitt "Stan")
40. Charlie Chaplin (filmis "Moodsad ajad")
41. Zippo tulemasin
42. Kartulimardikas
43. Mari-Liis Küla (Ojalo, Panso, Reinsalu)
44. Roosa
45. Armas
46. Bolt (isa Usain Bolt)
47. Eesti hümnid sõnad / "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm" (J.V. Jannsen)
48. Innsbruck 1976
49. Liechtenstein
50. Billie Eilish, "No Time to Die" (uue Bondi tunnuslugu)